

Methodological analysis of information literacy research in the context of Iranian public libraries

Batul Keykha¹

Received: 28/02/2021

Accepted: 28/05/2021

Abstract

Objective: The purpose of this article is a methodological analysis of information literacy research in the context of public libraries in the country. **Type, method and community:** The research is applied in terms of purpose, which has been written using logistics tools and census and document review methods based on methodological analysis. **Research community** The full text of all research works in this field, including articles in scientific journals, dissertations and research projects indexed in Persian-language databases, including: ID, Mageran, Normagz, Irandak and the project management system of the public libraries of the country. **Sampling, collection and analysis** were performed. Excel software was used to extract the data. **Findings:** Of the total number of published research papers in this field, the average number of authors is 2.4. Of the 56 researchers in the field, women accounted for 52% and men for 48%. Out of 23 researches, 74% of the researches have been done with quantitative methods, 22% with qualitative methods and only 4% with a mixed approach for data collection and analysis. The questionnaire was the most widely used data collection tool and t-test was the most widely used statistical test in these studies. Researchers of Al-Zahra University (PBUH) have the highest organizational affiliation among educational and research institutions. The highest frequency of researches is related to dissertations registered in Irandak and articles published in the Quarterly Journal of Information Research and Public Libraries and research projects registered in the Research Projects Management System of the Public Libraries of the country. **Conclusion:** Despite the fact that nearly three decades have passed since the emergence and explanation of the importance of information literacy skills in the country; Attention to the context of public libraries is underestimated in published research in the field of information literacy. Also, due to the fact that in most studies, quantitative approaches have been used It seems that it is necessary to pay attention to qualitative and mixed research in the field of information literacy in the mentioned context, which can be effective in filling the research gaps in this field with appropriate scientific flow.

Keywords: Information Literacy, Public Libraries, Methodological Analysis

1. Assistant Professor, Department of Information Science and Knowledge, Zabol University (Batulkeykha@uoz.ac.ir).

تحلیل روش‌شناختی پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ایران

بتول کبخا*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۰۷

چکیده

هدف: هدف مقاله حاضر تحلیل روش‌شناختی پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور است. نوع، روش و جامعه: پژوهش از نظر هدف کاربردی است که با استفاده از ابزار سیاه‌واری و با روش‌های سرشماری و مرور اسناد بر پایه تحلیل‌های روش‌شناختی نگاشته شده است. جامعه پژوهش متن کامل کلیه آثار پژوهشی این حوزه اعم از مقاله‌های مجلات علمی، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی نمایه شده در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی‌زبان شامل: اس‌آی‌دی، مگیران، نورمگز، ایرانداک و سامانه مدیریت طرح‌های پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور بودند که بدون بازه زمانی و بدون نمونه‌گیری، گردآوری و بررسی شدند. برای استخراج داده‌ها از نرم‌افزار اکسل استفاده شد. یافته‌ها: از مجموع آثار پژوهشی منتشرشده در این حوزه، میانگین تعداد نویسندگان به تعداد پژوهش‌ها ۲/۴ است. از مجموع ۵۶ پژوهشگر این حوزه، زنان ۵۲ درصد و مردان ۴۸ درصد مشارکت را به خود اختصاص داده‌اند. از مجموع ۲۳ پژوهش مورد بررسی، ۷۴ درصد پژوهش‌ها با روش‌های کمی و ۲۲ درصد با روش‌های کیفی و ۴ درصد با رویکرد آمیخته برای گردآوری و تحلیل داده‌ها انجام شده است. پرسشنامه بیشترین ابزار گردآوری داده‌ها و آزمون تی، پراستفاده‌ترین آزمون آماری در این پژوهش‌ها بوده است. پژوهشگران دانشگاه الزهرا (س) بیشترین وابستگی سازمانی را در میان مؤسسات آموزشی و پژوهشی به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین فراوانی پژوهش‌ها مربوط به پایان‌نامه‌های ثبت‌شده در ایرانداک و مقاله‌های منتشرشده در فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی و طرح‌های پژوهشی ثبت‌شده در سامانه مدیریت طرح‌های پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است. نتیجه‌گیری: به‌رغم اینکه نزدیک به سه دهه از ظهور و تبیین اهمیت مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کشور می‌گذرد؛ توجه به بافت کتابخانه‌های عمومی در پژوهش‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی ضعیف ارزیابی می‌شود. همچنین باتوجه به اینکه در بیشتر پژوهش‌ها عمدتاً از رویکردهای کمی استفاده شده است به نظر می‌رسد توجه به انجام پژوهش‌های کیفی و آمیخته در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت مذکور ضرورتی است که می‌تواند با جریان‌سازی علمی مناسب در پر کردن شکاف‌های پژوهشی این حوزه مؤثر واقع شود.

واژگان کلیدی: سواد اطلاعاتی، کتابخانه‌های عمومی، تحلیل روش‌شناختی.

مقدمه

سواد اطلاعاتی دربردارنده مجموعه‌ای از مهارت‌های موردنیاز برای حرکت هدفمند و ادامه حیات در جامعه اطلاعاتی است. این مفهوم یکی از مهمترین پیش‌نیازهای حضور در عصر اطلاعات تعریف شده و به‌عنوان یکی از ملزومات مهم برای حضور فعال همه افراد در جامعه اطلاعاتی، ضروری است (پریخ، ۱۳۸۶). مسلط شدن به این حرکت بدون در نظر داشتن نقش کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یکی از مجاری مهم ارائه و بازنمای دانش و اطلاعات، امکان‌پذیر نیست (دلبری، موسوی و قاسمی، ۱۳۹۳). کتابخانه‌های عمومی در زمره مهمترین و اصیل‌ترین نهادهای اجتماعی و مراکز پرکاربرد ارائه اطلاعات از نقش مشارکتی قابل‌اهمیتی در مهارت‌افزایی مخاطبان و مواجهه با پدیده‌های نوین اطلاعاتی حال و آینده برخوردارند. از این‌رو نقش تأثیرگذار و قابل‌توجهی در آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به افراد جامعه دارند (نهاد کتابخانه‌های عمومی ایران در افق ایران ۱۴۰۴، ۱۳۸۹). به همین دلیل امروزه نقش این کتابخانه‌ها، به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های جامعه اطلاعاتی و یک نظام مشارکتی در یاددهی مهارت‌های سواد اطلاعاتی، حائز اهمیت است و آموزش و تسلط مخاطبان آن به مهارت‌های سواد اطلاعاتی، ضرورتی مهم و جدی به شمار می‌رود (فرخاری، ۱۳۹۵). با این مقدمه متغیرهای پژوهش و تعاریف عملیاتی آن‌ها به شرح ذیل تعریف می‌شوند:

سواد اطلاعاتی: سواد اطلاعاتی در جدیدترین تعریف، «مجموعه‌ای از جلوه‌ها، مهارت‌ها و فعالیت‌ها است که بر ارتقا فهم افراد از فضای اطلاعاتی متمرکز است و با مهارت‌های بازیابی، تحلیل و کاربرد داده، اطلاعات و دانش درمی‌آمیزد تا بتواند باتکیه بر مشارکت در جوامع آموزشی - علمی، به پرسش‌ها پاسخ دهد و پرسش‌های نو و دانش‌جدیدی را ایجاد کند» (ای‌سی آرال، ۲۰۱۴ نقل در: احمدی، شریف، نوکاریزی، ۱۳۹۵، ص. ۹۸).

بافت پژوهش: در ایران نخستین توجه به مفهوم بافت، در مطالعات سواد اطلاعاتی در اثر نظری (۱۳۹۰) ظهور یافت. وی بافت را محیطی توصیف می‌کند که داستان پژوهش در آن شکل می‌گیرد و مسئله پژوهش در آن تعریف می‌شود و در آن به موضوع

میکرومدله کردن سواد اطلاعاتی برای گروه‌ها و یا محیط‌های خاصی از جامعه می‌پردازد (نظری، ۱۳۹۰). منظور از بافت در پژوهش حاضر کتابخانه‌های عمومی کشور است. کتابخانه‌های عمومی: کتابخانه‌های عمومی چنان‌که از نامشان پیداست برای استفاده عموم افراد جامعه به وجود می‌آیند و همگان مراجعه‌کننده بالقوه آن محسوب شده و حق استفاده از آن را دارند از این‌رو باید بدون در نظر گرفتن نژاد، مذهب، جنس، زبان، موقعیت اجتماعی و تحصیلات در خدمت کل جامعه باشند (سینایی، ۱۳۸۰).

رصد دانشی پژوهش‌های مرتبط و مرور پیشینه‌ها نشان‌دهنده این است که در حال حاضر توجه به سواد اطلاعاتی در سطح جامع و جهانی و به‌صورت جدی در بافت بسیاری از کتابخانه‌های عمومی کشورهای توسعه‌یافته، آغاز شده و در حال انجام است (أبرین و راسل^۱، ۲۰۱۴؛ پن جوآن^۲، ۲۰۱۰؛ ایو، گروت و اشمیت^۳؛ لای^۴، ۲۰۱۱؛ ییلماز و سویلو^۵، ۲۰۱۴)؛ اما مسئله قابل‌بحث اینجاست که با وجود اینکه قریب به سه دهه از ظهور سواد اطلاعاتی و تبیین اهمیت آن در کشور ما می‌گذرد، به‌رغم آنچه از اهمیت سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی جهان مطرح شد؛ هنوز تبیین، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ایران در عمل از جایگاه مناسبی برخوردار نیست (تفرشی، انگورج‌تقوی، ۱۳۸۷؛ رضوان، ۱۳۸۸؛ مهدیزاده‌هریکندی، ۱۳۸۹؛ فرخاری، ۱۳۹۵؛ کبخا، کیانی و غائبی، ۱۳۹۷). مرور مطالعات پیشین در حوزه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌های عمومی ایران، نشان از وجود چالش‌های جدی و شکاف‌های عمیقی در این زمینه دارد. به‌عنوان نمونه کافی نبودن آموزش‌های سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌های عمومی ایران (زارع و همکاران، ۱۳۹۲؛ تاجداران، کربلا آقایی‌کامران، عاملی، ۱۳۹۲؛ مهدیزاده‌هریکندی، ۱۳۸۹)، بروز شکاف دیجیتالی در کتابخانه‌های عمومی ایران و نیاز به بهبود فرصت‌های نابرابر گروه‌های مختلف اجتماعی در دسترسی به فناوری‌های اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ایران (نیک‌نیا و

-
1. O'Brien, Russell
 2. Ponjuan
 3. Eve, Groot & Schmidt
 4. Li
 5. Soyulu & Yilmaz

منصوریان، ۱۳۹۱)؛ پایین بودن سطح مهارت‌های سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی ایران (علیزاده، ۱۳۹۲؛ درزی‌خلردی، ۱۳۹۱ به نقل از: فرخاری، ۱۳۹۵)؛ ضعف و غفلت در ارائه برنامه‌های آموزش سواد اطلاعاتی در ایران و فقدان زیرساخت‌های لازم برای آموزش سواد اطلاعاتی به مخاطبان کتابخانه‌های عمومی (فرخاری، ۱۳۹۵)؛ فقدان توجه به تدوین و تصویب برنامه‌های آموزش سواد اطلاعاتی در اسناد بالادستی ملی و اسناد چشم‌انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور (فرخاری، ۱۳۹۵)؛ کینخا، کیانی و غائبی، ۱۳۹۷)؛ از مهمترین چالش‌های موجود در این زمینه است.

باتوجه به چالش‌های فوق به نظر می‌رسد یکی از راهکارهای حل این مسائل این است که در جهت تعمیق اهمیت سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور، آثار پژوهشی مطلوب توسط متخصصان سواد اطلاعاتی و پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی تولید و منتشر شود تا از این طریق ضمن دستیابی به غنای پژوهشی لازم، بتوان بر لزوم و اهمیت پرداختن به مهارت‌های سواد اطلاعاتی در این بافت و در متون و منابع علمی - آموزشی نیز تأکید نمود. براین اساس هدف پژوهش حاضر تحلیل روش‌شناختی پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور در جهت پاسخ به پرسش‌های زیر است:

۱. نسبت تعداد پژوهشگران حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی به پژوهش‌های منتشر شده در این حوزه چگونه است؟
۲. توزیع فراوانی جنسیتی پژوهشگران حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی چگونه است؟
۳. رویکردهای پژوهشی پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی عمدتاً از کدام نوع (کمی، کیفی یا آمیخته) است؟
۴. ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی بیشتر از کدام نوع هستند؟
۵. توزیع فراوانی استفاده از آزمون‌های آماری در پژوهش‌های کمی منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی چگونه است؟

۶. وابستگی سازمانی پژوهشگران پرکار حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کدام مراکز است؟
۷. بیشترین نشریات و مراکز منتشرکننده پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کدامند؟

۱. مرور پیشینه‌ها

مرور پژوهش‌ها در حوزه سواد اطلاعاتی در کشور نشان می‌دهد اگرچه از اواخر دهه ۸۰ به تدریج مطالعات و پژوهش‌هایی - هرچند در دامنه محدود - با موضوع سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور به انجام رسیده است؛ اما همین میزان محدود نیز صرفاً در قالب بررسی وضعیت و گزارش‌های توصیفی انجام شده (به‌عنوان نمونه: تفرشی، انگورج‌تقوی، ۱۳۸۷؛ رئیسی، ۱۳۹۰؛ دارابی، ۱۳۹۰؛ صفوی و محبوب، ۱۳۹۱؛ علیزاده، ۱۳۹۲؛ زارع و همکاران، ۱۳۹۲؛ تاجداران، کربلاآقایی کامران و عاملی، ۱۳۹۲؛ نوروزی و درم‌نثاری، ۱۳۹۳؛ ابوالقاسم، ۱۳۹۶ و غیره) اما آنچه در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است بررسی و تحلیل روش‌شناختی پژوهش‌هایی است که در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور منتشر شده‌اند. از این رو پژوهش حاضر با رویکردی متفاوت، به گردآوری و تحلیل داده‌ها پرداخته است. این بررسی از این جنبه اهمیت دارد که می‌تواند تصویری از انواع رویکردها و روش‌های پژوهشی به‌کاررفته در این حوزه را منحصراً در بافت مذکور به نمایش بگذارد. بررسی پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در کشور نشان می‌دهد تاکنون پژوهشی در این حوزه در بافت کتابخانه‌های عمومی ایران با رویکرد مذکور، انجام نشده است. تنها اثر پژوهشی بازیابی شده مقاله معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) است، اما این پژوهش نیز در دامنه محدود، صرفاً بر روی مقاله‌ها انجام شده درحالی‌که در پژوهش حاضر کلیه آثار پژوهشی این حوزه اعم از مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. وجه دوم تمایز پژوهش حاضر با پژوهش معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) توجه به موضوع بافت در پژوهش حاضر است. بر اساس آنچه از مفهوم بافت در تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش گفته شد نظری (۱۳۹۴) توجه به «سواد اطلاعاتی در بافت»

را از مباحث مهم در حوزه مطالعات سواد اطلاعاتی در ایران، می‌داند و توجه نکردن به بافت را از چالش‌های اجرای برنامه‌های سواد اطلاعاتی در کشور دانسته و آن را «عنصر گم‌شده یا کمتر توجه شده» برای اجرای پژوهش‌های سواد اطلاعاتی برمی‌شمارد. وی پژوهش‌هایی که بدون توجه به بافت در حوزه سواد اطلاعاتی صورت می‌گیرند را به دلیل پایه‌ریزی ضعیف، فاقد بُرد کافی برای تحلیل و تفسیر می‌داند. همچنین نتایج پژوهش یاری (۱۳۹۰) نیز نشان از توجه کافی نداشتن پژوهش‌های ایرانی به موضوع سواد اطلاعاتی در «بافت» در طی سال‌های اخیر دارد. منصوریان (۱۳۹۳) نیز عقیده دارد که بافت پژوهش در فرآیند تعریف مسئله پژوهش بافت‌مدار، اهمیت بسیاری دارد چراکه ممکن است یک موضوع مشابه و حتی در شرایط یکسان، در دو جامعه مختلف منتج به نتایج متفاوتی شود. طبق آنچه از تعاریف و اهمیت بافت در مطالعات سواد اطلاعاتی ذکر شد؛ بافت پژوهش حاضر کتابخانه‌های عمومی کشور در نظر گرفته شده است.

بر اساس توضیحات ارائه‌شده از اهمیت توجه به بافت در حوزه سواد اطلاعاتی، مرور پژوهش‌ها نشان می‌دهد که سهم مطالعات سواد اطلاعاتی در بافت مرتبط با کتابخانه‌های عمومی کشور آن‌چنان‌که شایسته است، درخور توجه پژوهش‌ها قرار نگرفته و تا حد زیادی مغفول مانده است (کیخا، کیانی و غائبی، ۱۳۹۷)؛ به همین دلیل پژوهش حاضر به مطالعه روش‌شناختی پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی، منحصرأ در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور پرداخته است.

بررسی روش‌شناختی پژوهش‌های منتشرشده در موضوع‌های مختلف فارسی‌زبان نشان می‌دهد رویکرد روش‌شناختی به‌تازگی در حوزه‌های مختلف علوم و پژوهش‌ها مورد اهمیت واقع شده است. برای نمونه زره‌ساز (۱۳۹۷) در مقاله‌ای به تبیین روش‌شناختی و تعیین سهم رشته‌های موضوعی مؤثر در شکل‌گیری پایان‌نامه‌های حوزه رابط کاربر در ایران پرداخته است. حاجی‌شاه‌کرم، ساروخانی و آقاجانی (۱۳۹۷) به کنکاشی نقادانه در خصوص چارچوب روش‌شناختی پایان‌نامه‌ها با محوریت طلاق پرداخته‌اند. همچنین فراهانی‌فرد (۱۳۹۶) بررسی روش‌شناختی حساب احتمال در اقتصاد اسلامی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. نیک‌نیا و منصوریان (۱۳۹۶) نیز در پژوهشی به تحلیل

موضوعی و روش‌شناختی پژوهش‌های حوزه وظایف کاربری الگوی مفهومی اف.آر.بی. آر پرداختند.

در مقاله‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی نیز پیشینه‌های پژوهشی مرتبط با پژوهش حاضر در حوزه سواد اطلاعاتی یافت نشد تنها مقاله‌های معرفت و همکاران (۱۳۹۲) و معرفت و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی میزان مشارکت و هم‌نویسندگی پژوهشگران در نشریات تخصصی پرداخته‌اند. لذا به نظر می‌رسد در پژوهش‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی به زبان فارسی تا زمان انجام پژوهش حاضر، پژوهشی که به‌طور خاص به بررسی روش‌شناختی پژوهش‌های سواد اطلاعاتی با تأکید بر بافت کتابخانه‌های عمومی کشور بپردازد، منتشر نشده است که در آن با استفاده از تحلیل‌های روش‌شناختی به بررسی چندجانبه رویکردهای پژوهشی، ابزارهای گردآوری داده‌ها، آزمون‌های آماری، وابستگی سازمانی پژوهشگران و نشریات و مراکز منتشرکننده پژوهش‌های این حوزه بپردازد. لذا پژوهش حاضر درصدد است تا با تبیین شکاف دانشی موجود، بر اساس مدل نظری (۱۳۹۲) از سه منظر: چیستی، چرایی و چگونگی پژوهش و با چشم‌اندازی تحلیلی، با مدنظر قرار دادن موضوع سواد اطلاعاتی منحصراً در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور؛ به تحلیل پژوهش‌های منتشرشده در این حوزه بپردازد.

شکل ۱: چارچوب نظری پژوهش بر اساس مدل نظری (۱۳۹۲)

بر اساس چهارچوب نظری پژوهش، هدف از این بررسی تحلیل روش‌شناختی و بررسی چندجانبه رویکردهای پژوهشی، ابزارهای گردآوری داده‌ها، آزمون‌های آماری، وابستگی سازمانی پژوهشگران و نشریات و مراکز منتشرکننده پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور است. انتظار می‌رود نتایج حاصل از این پژوهش بتواند به‌عنوان نگاه آغازگر و بافت‌محور در جهت تبیین و تعمیق اهمیت بافت کتابخانه‌های عمومی در حوزه پژوهش‌های سواد اطلاعاتی کاربردی واقع شود و در غنای آثار پژوهشی سواد اطلاعاتی در بافت مذکور، مؤثر واقع شده و در پر کردن شکاف پژوهشی این حوزه، مؤثر واقع شود.

استفاده از نتایج چنین مطالعاتی می‌تواند در افزایش تولید و انتشار آثار پژوهشی مطلوب توسط متخصصان سواد اطلاعاتی و پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مؤثر واقع شده و با تأکید بر لزوم و اهمیت پرداختن به سواد اطلاعاتی در بافت مذکور در متون و منابع علمی و آموزشی، زمینه ارتقا مؤثر مهارت‌های سواد اطلاعاتی مخاطبان کتابخانه‌های عمومی کشور را فراهم آورد.

۲. روش پژوهش

پژوهش از نظر هدف کاربردی است که با استفاده از ابزار سیاهه واری و با روش‌های سرشماری و مرور اسناد بر پایه تحلیل‌های روش‌شناختی به مطالعه بر روی پژوهش‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور می‌پردازد. برای یافتن پژوهش‌های مرتبط یا همان جامعه پژوهش، کلیه آثار پژوهشی این حوزه بدون بازه زمانی، در بافت مذکور اعم از مقاله‌ها، پایان‌نامه‌ها (کارشناسی ارشد و دکتری) و طرح‌های پژوهشی نمایه شده در پایگاه‌های اطلاعاتی با استفاده از روش سرشماری و بدون نمونه‌گیری گردآوری شدند. بدین منظور به پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی‌زبان شامل: مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (اس‌آی‌دی^۱)، مگیران^۲، پایگاه‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نورمگز^۳) و سامانه پایان‌نامه‌های پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک^۴)، سامانه مدیریت طرح‌های پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور^۵، مجله‌های حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابشناسی‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی مراجعه شد و با استفاده از کلیدواژه پذیرفته‌شده و رایج «سواد اطلاعاتی»، اطلاعات کتابشناختی پژوهش‌های منتشرشده در این حوزه بدون محدودیت زمانی بازیابی شد. نتایج جستجو در این مرحله منجر به بازیابی پژوهش‌های منتشرشده در حوزه سواد اطلاعاتی شد سپس با محدود کردن نتایج بازیابی شده به پژوهش‌های انجام شده در بافت کتابخانه‌های عمومی، متن کامل کلیه پژوهش‌های مرتبط با این بافت بارگیری شد و در نهایت ۲۳ اثر پژوهشی حاصل آمد. در مرحله بعد داده‌های مربوط به پرسش‌های پژوهش از متن اصلی پژوهش‌ها گردآوری و استخراج و در نرم‌افزار اکسل وارد شدند.

1. www.Sid.ir

2. www.Magiran.com

3. <http://www.noormags.ir/>

4. <https://irandoc.ac.ir/>

5. <http://rpm.iranpl.ir/index>

۳. یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری

جدول ۱ یافته‌های حاصل از پرسش اول پژوهش و تعداد پژوهشگران حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی را به نسبت پژوهش‌های منتشر شده در این حوزه نشان می‌دهد.

جدول ۱: نسبت تعداد پژوهشگران سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، به پژوهش‌های منتشر شده

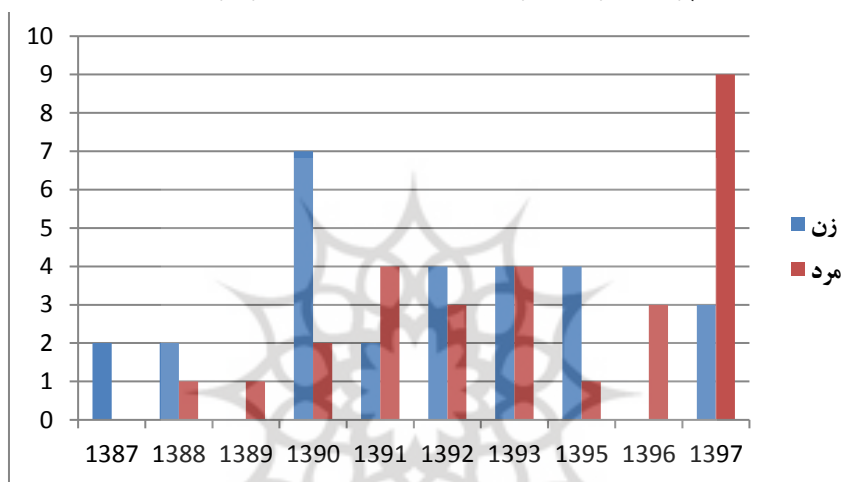
سال انتشار	تعداد پژوهش‌ها	تعداد پژوهشگران	میانگین تعداد پژوهشگران به تعداد پژوهش‌ها
۱۳۸۷	۱	۲	۲
۱۳۸۸	۱	۳	۳
۱۳۸۹	۱	۱	۱
۱۳۹۰	۴	۹	۲/۳
۱۳۹۱	۳	۶	۲
۱۳۹۲	۳	۷	۲/۳
۱۳۹۳	۳	۸	۲/۶
۱۳۹۴	۰	۰	۰
۱۳۹۵	۲	۵	۲/۵
۱۳۹۶	۱	۳	۳
۱۳۹۷	۴	۱۲	۳
۱۳۹۸	۰	۰	۰
۱۳۹۹	۰	۰	۰
جمع	۲۳	۵۶	۲/۴

بر اساس یافته‌های جدول ۱ در مجموع، ۲۳ پژوهش با همکاری ۵۶ پژوهشگر در این حوزه منتشر شده که بیشترین میزان انتشار مربوط به سال ۱۳۹۷ است. بر اساس نتایج حاصله تاکنون مجموع میانگین تعداد پژوهشگران به تعداد پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ۲/۴ است.

توزیع فراوانی تعداد پژوهشگران حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های

عمومی بر اساس جنسیت

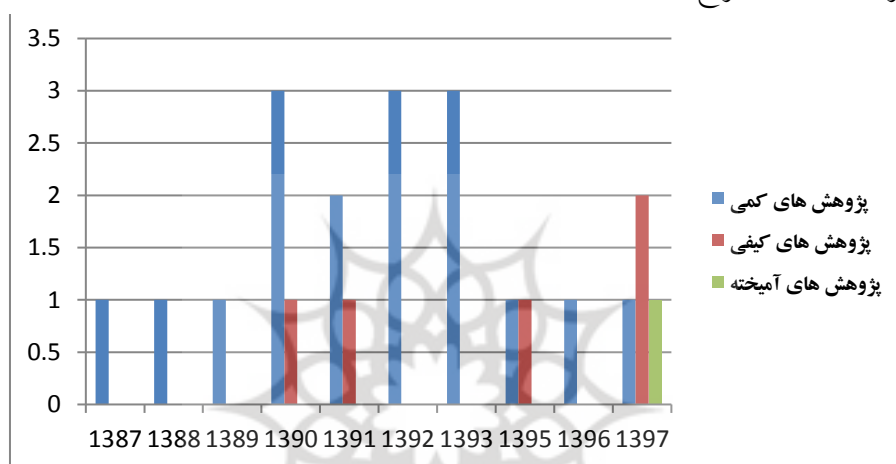
توزیع فراوانی جنسیت پژوهشگران در پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، بر اساس یافته‌های مندرج در نمودار ۱، نشان می‌دهد از میان ۵۶ پژوهشگر ۲۹ نفر (۵۲ درصد) زن و ۲۷ نفر مرد (۴۸ درصد) بوده‌اند.

نمودار ۱: توزیع فراوانی جنسیت پژوهشگران در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

بر اساس نمودار ۲، در سال ۱۳۸۷ تنها زنان در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی پژوهش منتشر کرده‌اند. در سال ۱۳۹۰ هم مشارکت زنان به مردان نسبت ۷ به ۲ دارد در حالی که در سال ۱۳۹۷ با رشد چشمگیر حضور مردان در پژوهش‌های این حوزه، مشارکت مردان به بیش از سه برابر مشارکت زنان افزایش یافته است. توزیع فراوانی جنسیت پژوهشگران در پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، نشان از حضور پررنگ‌تر زنان نسبت به مردان دارد اگرچه این تفاضل چندان چشمگیر نیست اما می‌توان دلیل آن را در حضور چند برابری کتابداران و پژوهشگران زن در بافت کتابخانه‌های عمومی به نسبت مردان دانست.

رویکردهای پژوهشی پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی نمودار ۲ یافته‌های مرتبط با روش‌شناسی پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی را در سه رویکرد کمی، کیفی و آمیخته (ترکیبی) نشان می‌دهد. داده‌های این پرسش بر اساس توضیحات مندرج در بخش روش‌شناسی پژوهش گردآوری و استخراج شده است.

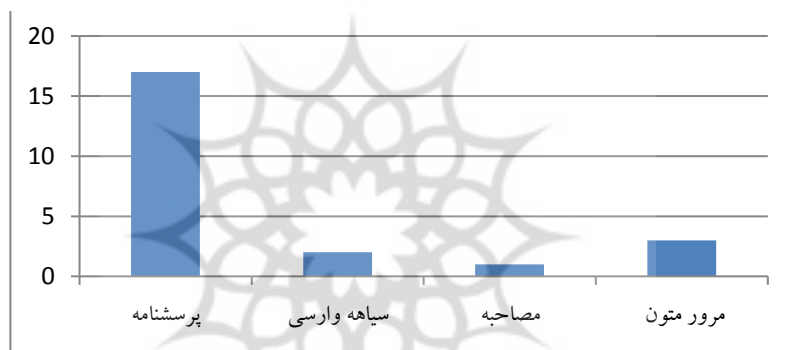
نمودار ۲: یافته‌های مربوط به روش‌شناسی پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

از مجموع ۲۳ پژوهش مورد بررسی، ۱۷ اثر (۷۴ درصد) از رویکرد کمی برای پژوهش خود استفاده کرده‌اند. ۵ اثر (۲۲ درصد) با کمک روش‌های کیفی به تحلیل داده‌هایشان پرداخته‌اند و تنها در یک پژوهش (۴ درصد) از روش آمیخته برای گردآوری و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. از مجموع آثار پژوهش مورد بررسی، نزدیک به سه‌چهارم آثار، از رویکرد کمی برای پژوهش خود استفاده کرده‌اند؛ با توجه به گسترش روش‌های کیفی در انواع پژوهش‌ها و به‌ویژه پژوهش‌های علوم انسانی و توجه جدی به تجربیات زیسته افراد در مواجهه با پدیده‌ها، به نظر می‌رسد توجه به رویکردهای کیفی و پرداختن به پژوهش‌های مرتبط با کیفیت و چگونگی در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی دارای اهمیت بسیار است امری که نتایج حاصل از این پژوهش

نشان داد در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی کمتر به آن توجه شده و تا حدی مغفول مانده است.

ابزار و شیوه گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

نمودار ۴ یافته‌های مربوط به پرسش چهارم پژوهش را در قالب نحوه توزیع فراوانی ابزارهای استفاده‌شده برای گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی را به تفکیک پرسشنامه، مصاحبه، سیاهه‌وارسی و مرور متون، نشان می‌دهد.

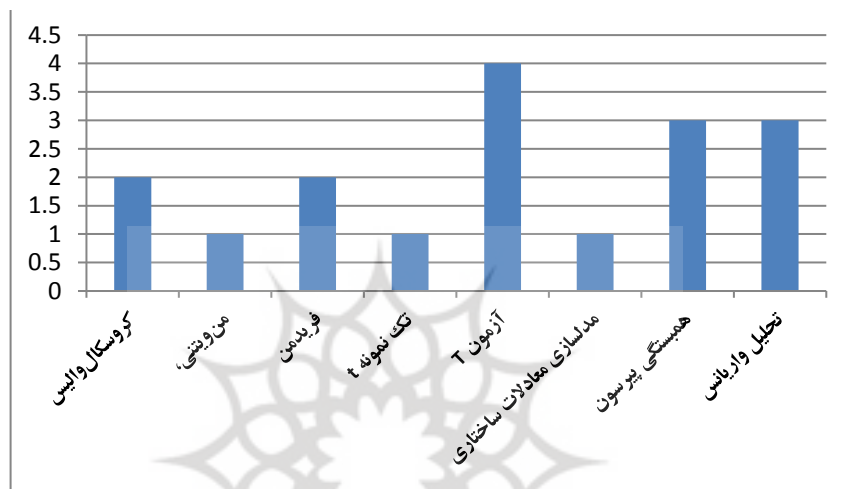

نمودار ۴: توزیع فراوانی ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

بر اساس آنچه در نمودار ۴ مشاهده می‌شود از مجموع ۲۳ پژوهش منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی، داده‌های ۱۷ پژوهش (۷۴ درصد) با استفاده از پرسشنامه گردآوری شده است و در ۳ پژوهش (۱۳ درصد) از روش‌های مروری استفاده شده است و تنها در ۲ پژوهش (۹ درصد) از ابزار سیاهه‌وارسی و ۱ پژوهش (۴ درصد) از روش مصاحبه استفاده شده است. یافته‌های این پرسش نشان‌دهنده این است که همچون سایر پژوهش‌های کمی در پژوهش‌های کمی سواد اطلاعاتی نیز ابزار پرسش‌نامه پرکاربردترین ابزار گردآوری داده‌ها است.

توزیع فراوانی آزمون‌های آماری در پژوهش‌های کمی حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

در مجموع در ۱۷ اثر پژوهشی در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، از روش‌های کمی برای آزمون و تحلیل داده‌ها استفاده شده است که توزیع فراوانی آزمون‌ها و مقایسه آن‌ها در نمودار ۵ نشان داده شده است.

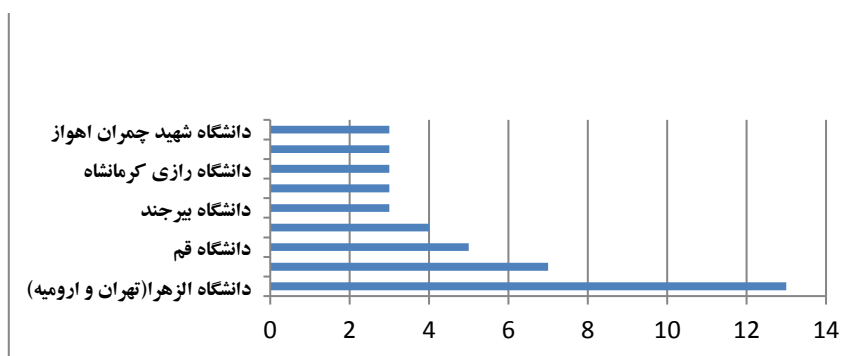

نمودار ۵: توزیع فراوانی استفاده از آزمون‌های آماری در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

همان‌گونه که در نمودار ۵ قابل مشاهده است؛ آزمون تی با بیشترین فراوانی و آزمون‌های من ویتنی و تی تک نمونه، با کمترین فراوانی، بیشترین و کمترین آزمون‌های استفاده شده در پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی است. در سایر پژوهش‌ها برای دسته‌بندی داده‌ها و ارائه اطلاعات پژوهشی از آمار توصیفی و روش‌های کیفی، استفاده شده است.

فراوانی توزیع وابستگی سازمانی پژوهشگران حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

یافته‌های حاصل از بررسی فراوانی توزیع وابستگی سازمانی پژوهشگران در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی در نمودار ۶ ارائه شده است.

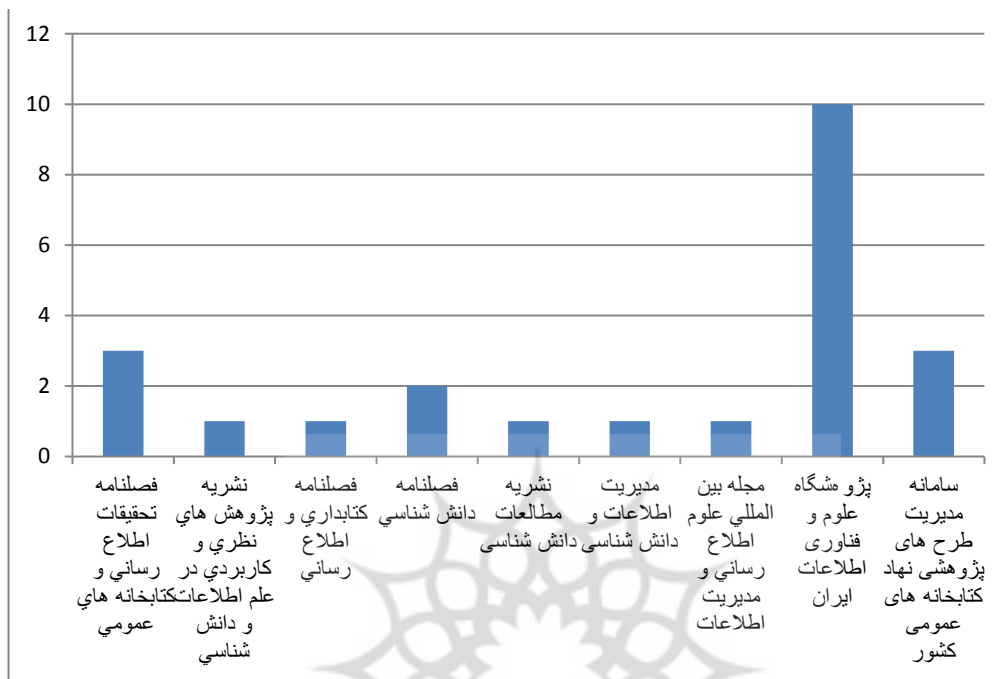
نمودار ۶: توزیع فراوانی وابستگی سازمانی پژوهشگران در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

مقایسه یافته‌های حاصل از بررسی نحوه توزیع وابستگی سازمانی پژوهشگران در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی نشان می‌دهد که دانشگاه الزهرا (س) بیشترین فراوانی را از حیث وابستگی سازمانی در میان پژوهش‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده است. نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و دانشگاه‌های قم و خوارزمی در رتبه‌های بعدی این مقایسه جای دارند. توزیع فراوانی وابستگی سازمانی پژوهشگران در پنج دانشگاه بیرجند، پیام نور خراسان رضوی، رازی کرمانشاه، شاهد و شهید چمران اهواز با سه نویسنده در یک سطح قرار دارد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و دانشگاه شهید بهشتی حائز دو وابستگی سازمانی بودند و دانشگاه‌های زابل و شیراز با داشتن تنها یک پژوهشگر، حائز کمترین وابستگی سازمانی در پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور بودند.

نشریات و مراکز منتشرکننده پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های

عمومی

نمودار ۷ نشان می‌دهد که از میان ۲۳ اثر پژوهشی منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی؛ بیشترین فراوانی پژوهش‌ها مربوط به پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دکتری ثبت شده در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) است.

نمودار ۷: نشریات و مراکز انتشاردهنده پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی

براین اساس بیشترین مقالات پژوهشی با موضوع سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، در فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور) منتشر شده است. همچنین طرح‌های پژوهشی ثبت شده در سامانه مدیریت طرح‌های پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی، در رتبه بعدی این مقایسه جای دارند. یافته‌های حاصل از نمودار ۷ حاکی توجه نسبی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور به‌عنوان متولی اصلی و قانونی کتابخانه‌های عمومی کشور به انتشار و حمایت از مقالات مرتبط با سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی است.

تحلیل مطالعات حوزه سواد اطلاعاتی نشان داد هم‌زمان با ظهور سواد اطلاعاتی در کشور در دهه ۷۰ خورشیدی؛ به‌جز مواردی اندک، بیشتر آثار منتشرشده در این حوزه در این دهه در قالب آثار ترجمه‌ای و حول محور معرفی مفاهیم بنیادی و مباحث نظری سواد اطلاعاتی (به‌عنوان یک مفهوم نوظهور) بوده است. اگرچه کیفیت این آثار توانست

تأثیرات مثبت و مؤثری بر آثار منتشر شده در دهه‌های بعدی داشته باشد؛ اما در هیچ‌یک از آثار این دهه، هیچ اثر پژوهشی با موضوع سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور، مشاهده نمی‌شود.

در دهه ۸۰ دو اثر رضوان (۱۳۸۸) و تفرشی و انگورج تقوی (۱۳۸۷) تنها آثار مرتبط و منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ایران است. نتایج حاصل از مرور متون پژوهش‌های مرتبط با سواد اطلاعاتی در دهه ۸۰ گویای این است که علی‌رغم جهش چشمگیر کمی و کیفی پژوهش‌های مرتبط با سواد اطلاعاتی در این دوره، هنوز توجه به پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی چندان حائز اهمیت نبوده و جای خالی چنین پژوهش‌هایی در این بافت کاملاً مشهود است. به‌گونه‌ای که تا پایان این دهه تنها همان دو اثر علمی فوق، در بافت کتابخانه‌های عمومی، آن‌هم صرفاً در حد بررسی وضعیت، منتشر شده است.

جمع‌بندی مطالعات سواد اطلاعاتی در دو دهه ۷۰ و ۸۰ در ایران نشان داد که این حرکت در دهه ۷۰ از زمینه‌سازی و آشنا نمودن جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی با مفاهیم و زمینه‌های سواد اطلاعاتی آغاز شد و در نیمه اول دهه ۸۰ از مبانی نظری و سنجش عملی، مفاهیم در جوامع مختلف پژوهشی عبور کرد و در نیمه دوم دهه ۸۰ وارد دوره مطالعات انطباقی و بستر استانداردسازی (پریخ، ارسطوپور و نادری، ۱۳۹۰) در زمینه سواد اطلاعاتی شده است.

مرور پژوهش‌ها و مطالعات انجام‌گرفته در حوزه سواد اطلاعاتی در دهه ۹۰ نشان می‌دهد اگرچه در سال ۱۳۹۴ هیچ پژوهشی در بافت کتابخانه‌های عمومی منتشر نشده است؛ اما بررسی آثار این دهه نشان از رشد پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه سواد اطلاعاتی و در بافت‌های مختلف از جمله بافت کتابخانه‌های عمومی ایران دارد.

پژوهش حاضر به پژوهش‌های حوزه سواد اطلاعاتی با رویکرد روش‌شناختی پرداخته است به نظر می‌رسد یکی از ره‌آوردهای توجه به سواد اطلاعاتی با استفاده از این رویکرد، کشف و شناخت شکاف‌های پژوهشی موجود در بافت‌های مختلف است از این‌رو توجه به بافت یکی از مسائل مهم در پژوهش حاضر است که هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های

نظری (۱۳۹۴)، یاری (۱۳۹۰)، منصوریان (۱۳۹۳) و معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) قرار دارد.

مقاله حاضر با بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه سواد اطلاعاتی در تلاش بود تا نیم‌رخ از وضعیت پژوهشی این حوزه را در بافت کتابخانه‌های عمومی کشور برجسته نماید. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که میانگین تعداد نویسندگان به تعداد پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در این بافت مساوی میانگین برآورد شده در مقاله معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) و بالاتر از میانگین نویسندگان به تعداد مقاله‌ها، در مقاله معرفت و همکاران (۱۳۹۳) است.

توزیع فراوانی جنسیت پژوهشگران در پژوهش‌های منتشر شده در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، نشان از حضور پررنگ‌تر زنان نسبت به مردان داشت اگرچه این تفاضل چندان چشمگیر نبود اما می‌توان دلیل آن را در حضور چند برابری کتابداران و پژوهشگران زن در بافت کتابخانه‌های عمومی به نسبت مردان دانست. این یافته مغایر با نتایج پژوهش معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) است که در آن مشارکت پژوهشگران مرد بیشتر از زنان بوده است. با این حال در سال‌های اخیر با رشد چشمگیر حضور مردان در پژوهش‌های این حوزه، مشارکت مردان در نتایج حاصل از پژوهش حاضر در سال ۱۳۹۷ به بیش از سه برابر مشارکت زنان افزایش یافته است که حکایت از اهمیت و توجه خاص هر دو گروه به پژوهش در این حوزه دارد.

از مجموع آثار پژوهش مورد بررسی، نزدیک به سه چهارم آثار، از رویکرد کمی برای پژوهش خود استفاده کرده‌اند؛ و ۱۷ درصد با کمک روش‌های کیفی به تحلیل داده‌هایشان پرداخته‌اند و تنها در چهار درصد آثار از رویکرد آمیخته برای گردآوری و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. با توجه به گسترش روش‌های کیفی در انواع پژوهش‌ها و به‌ویژه پژوهش‌های علوم انسانی و توجه جدی به تجربیات زیسته افراد در مواجهه با پدیده‌ها، به نظر می‌رسد توجه به رویکردهای کیفی و پرداختن به پژوهش‌های مرتبط با کیفیت و چگونگی در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی دارای اهمیت بسیار است امری که نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی کمتر به آن توجه شده و مغفول مانده است. گواه این ادعا را می‌توان استفاده ۷۴ درصدی

پژوهشگران این مطالعه از پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها و صرفاً در سنجش میزان و مقدار کمی داده‌ها مشاهده کرد. هم‌راستا با این نتیجه منصوریان (1390) نیز با تأکید بر اهمیت تجربیات زیسته جامعه پژوهش، معتقد است که امروزه روش‌های مرسوم کمی پاسخگوی بسیاری از پرسش‌های پژوهش‌ها نیستند؛ موضوعی که نتایج پژوهش‌های معرفت، منصوریان و زره‌ساز (۱۳۹۶) و زره‌ساز (۱۳۹۷) نیز هم‌راستا با نتایج پژوهش حاضر، بر اهمیت آن صحنه می‌گذارند.

مقایسه یافته‌های حاصل از بررسی نحوه توزیع وابستگی سازمانی پژوهشگران در حوزه سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی نشان داد که دانشگاه الزهرا (س) با داشتن چند گرایش از رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مقاطع تحصیلات تکمیلی در دو مقطع کارشناسی‌ارشد و دکتری و یک شعبه وابسته در شهر ارومیه، بیشترین فراوانی را از حیث وابستگی سازمانی در میان پژوهش‌های منتشرشده به خود اختصاص داده است. همچنین مقالات منتشرشده در مجله علمی پژوهشی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و طرح‌های پژوهشی ثبت‌شده در سامانه مدیریت طرح‌های پژوهشی وابسته به این نهاد نشان‌دهنده این است که بیشتر آثار پژوهشی سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی، توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور منتشر شده است.

پیشنهادات

پژوهش حاضر به موضوع سواد اطلاعاتی با رویکرد روش‌شناختی پرداخته است. یکی از ره‌آوردهای توجه به سواد اطلاعاتی باتکیه بر این رویکرد، کشف و شناخت شکاف‌های پژوهشی موجود در بافت‌های مختلف است لذا در ادامه مسیر پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های بافت محور دیگری در سایر بافت‌های مرتبط با حوزه سواد اطلاعاتی به‌عنوان نمونه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، مدارس، مراکز درمانی، شبکه‌های اجتماعی و غیره صورت پذیرد. به نظر می‌رسد انجام پژوهش‌های روش‌شناختی بعدی می‌تواند در اصلاح و یا تکمیل و ارتقاء، این رویکرد مؤثر باشد.

نتایج حاصل از این مطالعه در پاسخ به پرسش سوم پژوهش نشان داد توجه به رویکردهای غیر کمی و پرداختن به پژوهش‌های مرتبط با کیفیت و چگونگی، در

پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی ضعیف است؛ لذا پیشنهاد می‌شود با بهره‌گیری مناسب از رویکردهای کیفی و روش‌های آمیخته در پژوهش‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی و ایجاد جریان‌سازی علمی مناسب، بتوان در پر کردن شکاف‌های پژوهشی این حوزه مؤثر واقع شد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کتابنامه

- ابوالقاسم، سمانه (۱۳۹۶). میزان سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان تهران و ارائه راهکارهایی جهت بهبود وضعیت آن‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه الزهرا (س).
- احمدی، سیده‌مهناز؛ شریف، عاطفه؛ نوکریزی، محسن (۱۳۹۵). از استانداردهای سواد اطلاعاتی تا چارچوب سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی ۲۰۱۶. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، (۲)، صص. ۹۷-۱۱۹.
- پریخ، مهری؛ ارسطوپور، شعله؛ نادری، رامین (۱۳۹۰). اثربخشی کارگاه‌های آموزشی سواد اطلاعاتی برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی: پژوهشی با رویکرد زمینه‌گرا. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی* (۱)، صص. ۲۱۲-۲۲۴.
- پریخ، مهری (۱۳۸۶). *آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها*. تهران: کتابدار. تاجداران، منصور؛ کربلا‌آقایی کامران، معصومه؛ عاملی، سبیکه (۱۳۹۲). نقش کتابخانه‌های عمومی شهرستان نیشابور در افزایش سواد اطلاعاتی شهروندان. *دانش‌شناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات*، (۶)، صص. ۵۴-۳۹.
- تبیین مؤلفه‌های چشم‌انداز نهاد کتابخانه‌های عمومی ایران در افق ایران ۱۴۰۴ (۱۳۸۹). تهران: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.
- تفرشی، شکوه؛ انگورج‌تقوی، معصومه (۱۳۸۷). بررسی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر تهران وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تهران. *دانش‌شناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات* ۱ (۳)، صص. ۲۹-۳۸.
- حاجی شاه کرم، زهرا؛ ساروخانی، باقر؛ آقاجانی، مرسا (۱۳۹۷). کندوکاوی روش‌شناختی در پایان‌نامه‌ها با محوریت طلاق. *فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی*. ۹ (۱)، صص. ۷۳-۱۰۰.
- دارابی، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی توانمندی‌های کتابخانه‌های عمومی استان لرستان در فراهم‌آوری ابزارها و زمینه‌های توسعه‌ی سواد اطلاعاتی از دیدگاه دانشجویان عضو این کتابخانه‌ها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.

دلبری، سهیلا؛ موسوی، فریبا؛ قاسمی، علی حسین (۱۳۹۳). منابع آینده کتابخانه‌های عمومی با تأکید بر روند فناوری در راستای خط‌مشی سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور. مشهد، همایش آینده‌پژوهشی در کتابخانه‌های عمومی ایران.

رضوان، آذین (۱۳۸۷). بررسی میزان سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به‌منظور شناسایی نقاط قوت یا ضعف احتمالی آن‌ها در این زمینه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز. رئیسی، زهره (۱۳۹۰). نقش کتابخانه‌های عمومی بر سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان دبیرستانی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی دانشگاه یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه قم.

زارع، فاطمه و دیگران (۱۳۹۲). بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه سواد اطلاعاتی مخاطبین استان خراسان شمالی. طرح پژوهشی مصوب نهاد کتابخانه‌های عمومی. بازیابی شده در تاریخ ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۹ از: <https://ganj.irandoc.ac.ir/articles/712889> زره‌ساز، محمد (۱۳۹۷). تبیین روش‌شناختی و تعیین سهم رشته‌های موضوعی مؤثر در شکل‌گیری پایان‌نامه‌های حوزه رابط کاربر در ایران. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۴ (۹۶)، صص. ۶۹۷-۷۱۸.

سینایی، علی (۱۳۸۰). مجموعه‌سازی در کتابخانه‌ها. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، (۱)، ص. ۳۳.

صفوی، زینب؛ محبوب، سیامک (۱۳۹۱). سنجش اثر سواد اطلاعاتی کتابداران کتابخانه‌های عمومی بر شاخص‌های عملکرد کتابخانه‌ای مورد مطالعه، کتابخانه‌های عمومی شهر تهران. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی (۵۸)، صص. ۲۲۵-۲۴۱.

علیزاده، مجید (۱۳۹۲). سنجش سواد اطلاعاتی کاربران و میزان آموزش سواد اطلاعاتی از سوی کتابداران کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در استان البرز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران.

فراهانی فرد، سعید؛ فراهانی فرد، محمدعلی (۱۳۹۶). بررسی معرفت‌شناختی و روش‌شناختی حساب احتمال در اقتصاد اسلامی بر اساس حکمت متعالیه. فصلنامه فلسفه دین، ۳، صص. ۴۸۷-۵۱۵.

فرخاری، فاطمه (۱۳۹۵). آموزش سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌های عمومی. نخستین کنفرانس بین‌المللی و دومین کنفرانس ملی هزاره سوم و علوم انسانی. شیراز، مرکز توسعه آموزش‌های نوین ایران (متانا).

کیخا، بتول؛ کیانی، حسن؛ غائبی، امیر (۱۳۹۷). سواد اطلاعاتی در آسناد بالادستی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی. ۲۴ (۳)، صص. ۴۱۱-۴۳۵.

معرفت، رحمان؛ منصوریان، یزدان؛ زره‌ساز، محمد (۱۳۹۶). بررسی مقاله‌های حوزه سواد اطلاعاتی و روش‌های پژوهشی به کار رفته در آنها. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۷ (۲)، صص. ۱۲۹-۱۴۳.

معرفت، رحمان؛ صابری، مریم؛ عضدی، مرضیه (۱۳۹۲). بررسی ضریب همکاری و میزان مشارکت نویسندگان مقالات مجله مطالعات فقه و حقوق اسلامی در پنج سال اخیر (بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳). *مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، ۶ (۱۱)، صص. ۲۵۷-۲۷۰.

معرفت، رحمان؛ کشاورز، حمید؛ اشرفی ریزی، حسن؛ سیروسی، سمیه (۱۳۹۲). وضعیت مشارکت پدیدآورندگان مقالات تألیفی مجله مدیریت اطلاعات سلامت در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۰. مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۰ (۳).

<http://him.mui.ac.ir/index.php/him/article/view/468>

منصوریان، یزدان (۱۳۹۰). تحلیل بافت در تعامل انسان و اطلاعات. *مجله الکترونیکی عطف* شماره مرداد. قابل دسترس:

<http://www2.atfmag.info/1390/05/16/interaction>

منصوریان، یزدان (۱۳۹۳). روش تحقیق در علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تهران: سمت ۱۳۳-۱۵۳.

مهدیزاده‌هریکندئی، حسین (۱۳۸۹). نقش کتابخانه‌های عمومی استان مازندران در ارتقا و توسعه سواد اطلاعاتی مراجعان. طرح مصوب پژوهشی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور. بازیابی شده در تاریخ ۱۲ شهریور ۱۳۹۹ از:

http://rpm.iranpl.ir/rdsm_thesis.php?slc_lang=fa&sid=1&mod=thesis_profile&thesis_id=77&rds_id

نظری، مریم (۱۳۹۰). «بافت» تکه گمشده پژوهش‌های سواد اطلاعاتی کشور. مدیریت ارتباطات، ۱۴، صص. ۶۶-۶۷.

نوروزی، یعقوب؛ درم‌نثاری، مهدی (۱۳۹۳). بررسی کیفیت خدمات کتابخانه‌های عمومی از طریق مدل تحلیل شکاف مبتنی بر دیدگاه کاربران: مطالعه موردی کتابخانه‌های عمومی مستقر در شهر تبریز. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۰ (۴)، صص. ۶۸۵-۷۰۷.

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور (۱۳۸۹). تبیین مؤلفه‌های چشم‌انداز کتابخانه‌های عمومی ایران در افق ۱۴۰۴. تهران: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور.

نیک‌نیا، معصومه؛ منصوریان، یزدان (۱۳۹۶). تحلیل موضوعی و روش‌شناختی پژوهش‌های حوزه وظایف کاربری الگوی مفهومی اف.آر.بی.آر. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۲۸(۱)، صص. ۱۵-۲۸.

یاری، شیوا (۱۳۹۰). مروری بر متون سواد اطلاعاتی در ایران. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. ۵۳ (۱)، صص. ۱۴-۱۸۳-۲۱۶.

Eve, J. de Groot, M. & Schmidt, A. M. (2007). Supporting lifelong learning in public libraries across Europe. *Library Review*, 56 (5), 393-406.

Li, C. W, & Tzeng, G.H (2009). Identification of a threshold value for the DEMATEL method using the maximum mean de-entropy algorithm to find critical services provided by a semiconductor intellectual property mall. *Expert Systems with Applications*, 36 (6), 9891-9898.

O'Brien, T. & Russell, (2014). The Irish 'Working Group on Information Literacy'—Edging towards a national policy. *The International Information & Library Review*, 44 (1) 1-7.

Ponjuan, G. (2010). Guiding principles for the preparation of a national information literacy program. *The International Information & Library Review*, 42 (2), 91-97.

Yılmaz, B. & Soylu, D. (2014). The role of public libraries in information literacy in Turkey: a study of a provincial public library. *In European Conference on Information Literacy*. Springer, Cham. 642-651.